

OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Kıbrıs Meselesinin Genel Seyri

Gizem KOCAKILIÇ¹

Received/ 21.06.2021

Published/30.06.2021

Özet

Kıbrıs stratejik konumunun sağladığı avantajları ile eski dönemlerden itibaren dikkatleri üzerine çeken bir bölge olmuştur. Çeşitli medeniyetlerin hâkimiyetinde yaşadktan sonra 1571 yılında Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Fakat bir süre sonra İngiltere Lozan Antlaşması gereğince Kıbrıs'ı hâkimiyeti altına aldığı açıklamıştır. Bu süreçten itibaren Kıbrıs çetrefilli bir mücadeleye sahne olmuştur. Kıbrıs bölgesi kuzey ve güney olarak ikiye ayrılmış olup kuzeyde Türk güneyde Rum toplumlarının yaşadığı kozmopolitik bir yapıya sahiptir. Bölgede yaşayan Türkler ile Rumlar arasında vuku bulan olaylar Türkiye ve Yunanistan arasında büyük bir sorunun çıkmasına sebep olmuştur.

Kıbrıs, Türkiye ile Yunanistan arasında siyasi, hukuki, ekonomik, sosyal ve kültürel politikaların şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu doğrultuda Türkiye'nin dış politikasında önemli bir yer tutmakla beraber güncel bir sorun olarak varlığını korumaktadır. Bu çalışmada günümüzde de bir sorun olarak karşımıza çıkan Kıbrıs Meselesi'nin tarihsel gelişimi genel hatlarıyla aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Kıbrıs Meselesi, Enosis, Türkiye – Yunanistan İlişkileri.

General Situation of Cyprus Question

Abstract

Cyprus has been a region that has attracted the attention since ancient times with the advantages provided by its strategic location. After existing under the domination of various civilizations, it has joined to the Ottoman Empire in 1571. However, after a while, Britain announced that it had subordinated to Cyprus as required The Treaty of Lausanne. Since this period, Cyprus has been the scene of a complicated struggle. The Cyprus region is divided into North and South, and has a cosmopolitical structure where Turkish communities live in the north side and Greek communities live in the south side. Events that has occurred between Greeks and Turks living in the area, has led to emergence of a big problem between Turkey and Greece.

Cyprus has been influential in shaping the political, economical, juridical, social and cultural policies between Turkey and Greece. In this direction, it is to maintain its existence as a current problem although occupied an important place in Turkey's foreign policy. In this study, the

¹ Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, 2021106103@ogr.oku.edu.tr, gizemkocakilic@gmail.com, ORCID NO: 0000-0002-1543-8916

historical development of the Cyprus Question, which is still a problem today, has been tried to be illuminated in general terms.

Keywords: Cyprus, Cyprus Question, Enosis, Turkish – Greek Relations

1. Giriş

Kıbrıs, jeolojik ve jeostratejik konumu itibariyle büyük bir öneme sahiptir. Akdeniz'in üçüncü büyük adası olması önemini artıran bir diğer etkidir. Bu özelliklerinden dolayı tarihin çeşitli dönemlerinde hâkimiyet mücadelelerine sahne olmuştur. Kıbrıs, Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmeden önce Roma, Yunan, İngiliz, Fenike, Arap gibi milletlerin hâkimiyeti altında bulunmuştur. Osmanlı topraklarına katılmasıyla birlikte batılı güçlerin ilgisi Kıbrıs üzerinde yoğunlaşmıştır ve bu doğrultuda politikalarını şekillendirmişlerdir. Kıbrıs, İngiltere'nin hâkimiyetine girdikten sonra adada bulunan Rumlar bazı faaliyetlere girişmek suretiyle Yunanistan'a bağlanmak için harekete geçmiştir. Bu durumda Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs Meselesi'nin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Vatansever, 2010, s. 1489,1496).

Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler genel anlamıyla 19.yüzyılda başlamıştır. Bu ilişkiler uzun süre gergin bir dönemden geçmiştir. Fakat Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde 1930 yılından sonra yavaş yavaş ılımlı bir hal almaya başlamıştır. Akabinde imzalanan Balkan Paktıyla Türkiye ile Yunanistan arasındaki mevcut ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Yunanistan II. Dünya Savaşı'nda İtalya ve Almanya'nın saldırısına uğramıştır. Bu durum Yunanistan için büyük bir felaketi de beraberinde getirmiş ve halk sefalet içerisine düşmüştür. Türkiye II. Dünya Savaşı'nda tarafsız olmasına rağmen savaşın getirmiş olduğu ağır koşullardan etkilenmiştir. Türkiye de Yunanistan gibi kıtlık ve sıkıntı içerisine düşmesine rağmen Yunanistan'a iase desteğinde bulunmuştur. Türkiye'nin bu yardımı II. Dünya Savaşı'ndan sonra bir süre daha devam etmiştir (Uçarol, 2015, s. 1040).

Dengelerin değiştiği 1950 yılından sonra Türkiye ile Yunanistan NATO ve Balkan Paktı ile dost olmuşlardır. Ne yazık ki kısa bir süre sonra bu ilişkiler gergin bir dönem içerisine girmiştir. Bunun en önemli nedeni ise Türkiye'yi uzun yıllar uğraştıran Kıbrıs ve Ege meseleleri olmuştur (Uçarol, 2015, s. 1041).

Netice itibariyle Türkiye Balkan ve Bağdat anlaşmalarını gerçekleştirdiği dönemde Kıbrıs Meselesi ortaya çıkmıştır. Bu mesele Türkiye'yi uzun yıllar uğraştırmış ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkileri daha da gerginleştirmiştir (Armaoğlu, 2018, s. 403; ayrıca bkz. Fırat, 2006, s. 576 - 614).

2. Kıbrıs'ın Coğrafi Konumu ve Stratejik Önemi

Adını "kına çiçeği" adlı bir çiçekten aldığı rivayet edilen Kıbrıs Adası, Doğu Akdeniz'de 34.33 ve 35.41 enlemleriyle, 32.17 ve 34.35 doğu boylamları arasında yer alan Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır (Vatansever, 2010, s. 1488). Coğrafi konumu itibariyle Doğu Akdeniz'in merkezinde bulunmakta olup Doğu Akdeniz ile Orta Doğu'nun kontrolünü elinde tutmaktadır. Tarih boyunca Kıbrıs'ta meydana gelen egemenlik mücadelelerin de Kıbrıs'ın stratejik avantajı büyüktür (İzgi, 2007, s. 8). Kıbrıs, güneyde Mısır kıyılarından 370 km, kuzey-batıda Rodos'tan 400 km, Girit'ten 500 km uzaklıktadır (Değerli, 2012, s. 85).

Kıbrıs'a en yakın ülke 70 km. mesafe ile Türkiye'dir. Yüzölçümü **9283km.²** olan ada Yunanistan'a 800 km., Suriye'ye 120 km., Süveyş Kanalı'na 360 km. uzaklıktadır. Adanın bugün %35'i Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne, %60'ı GKRY'ne, % 3'ü İngiltere'ye, %2'si de Birleşmiş Milletler Barış Gücüne aittir. KKTC ile GKRY arasındaki temas hattının uzunluğu 216 km.dir (İzgi, 2007, s. 8).

Kıbrıs, Girit Adası ile birlikte suyollarının birleştiği bir hat üzerinde bulunmaktadır. Asya ve Avrupa kıtasını birbirinden ayıran boğazlar ile Asya ve Afrika kıtalarını ayıran Süveyş Kanalı'nın ortasında yer almaktadır. Öte yandan Kıbrıs'ın Avrasya ve Afrika irtibatında öne

çıkan Körfez ve Hazar havzaları, Aden ve Hürmüz suyollarında üs konumunda olduğu söylenebilir. Kıbrıs, Türkiye'nin Hazar, Karadeniz, Boğazlar, Ege Denizi, Doğu Akdeniz, Süveyş ve Basra körfezinde bulunduğu konumu ile stratejik bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Ortadoğu, Doğu Akdeniz, Ege, Süveyş Kanalı, Kızıldeniz ve Körfez üzerinde politikalarını şekillendirme niyetinde olan hiçbir devlet Kıbrıs'ı göz arda edemez. Kıbrıs yukarıda değinilen bölgelerin tamamına en uygun konumdadır ki bu özelliği de her birisini doğrudan etkileyecek bir avantaj sağlamaktadır (İzgi, 2007, s. 9; ayrıca bkz. Keser, 2016, s. 115 – 117).

1950 yılından itibaren Kıbrıs'ın önemini arttıran en önemli etkenlerden birisi de şüphesiz ki Ortadoğu petroleri olmuştur. Bir diğer etken ise bölgede çıkacak herhangi bir kargaşaya müdahale edebilme avantajına sahip oluşudur. Ortadoğu'da politikalarını etkin bir biçimde hissettiren ve bölge de tek hâkim güç olmayı amaçlayan Amerika, Rusya ve diğer Batılı ülkeler özellikle Akdeniz'de varlığını hissettirmek isteyen ve bölgedeki mevcut üslerini kaybetmiş olan İngiltere açısından Kıbrıs büyük bir öneme sahiptir. Çünkü İngiltere'nin Süveyş üssünü kaybetmesi Kıbrıs'ın önemini arttırdığı gibi geleceğini de şekillendirmiştir (İrkiçatal, 2012, s. 36 – 37).

Türkiye tarafından bakıldığında ise Kıbrıs “verip kurtulacak” bir toprak parçası değildir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Kıbrıs konusundaki düşüncesi bu durumu destekler niteliktedir. Güney sahillerinde yapılan bir tatbikatta Atatürk çevresinde toplanan kurmaylara Kıbrıs'ı haritadan gösterip eliyle de denize doğru işaret ederek “*Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu ada bizim için çok önemlidir.*” demek suretiyle Kıbrıs'ın önemine dikkat çekmiştir (İzgi, 2007, s. 9 – 10).

3. Kıbrıs Meselesinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Kıbrıs, Osmanlı Devleti'nin egemenliğine 1571 yılında katılmış ve 30 yıl kadar yönetilmiştir. 19.yüzyıla gelindiğinde ise emperyalist devletler Osmanlı Devleti'nin topraklarını paylaşma konusunda adeta yarışa girmişlerdir. Bu yarışta Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'de üst görevini üstlenen Kıbrıs Adası da nasibini almıştır (Gülen, 2012, s. 390).

Kıbrıs, egemenlik hakkı Osmanlı Devleti'nde kalmak üzere geçici bir süre olmak şartıyla İngiliz yönetimine bırakılmıştır. Bu durum da I. Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir. I. Dünya Savaşı'na 29 Ekim 1914'te Osmanlı Devleti de katılmıştır. İngiltere bu durumu fırsata dönüştürmek amacıyla harekete geçerek Kıbrıs'ı egemenliğine kattığını ilan etmiştir. İngiltere'nin bu ilhakı tek yanlı olup 1923 yılına kadar sürmüştür. Türkiye ise İngiltere'nin bu tek yanlı ilhakını Lozan Antlaşması ile kabul etmek zorunda kalmıştır. Böylelikle artık Kıbrıs'ta İngiliz yönetimi başlamıştır. Bu durum ise 1960 yılına kadar devam etmiştir. Fakat kısa bir süre sonra adanın mevcut durumunda birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Bu esnada Yunanistan'ın ve Kıbrıs'ta bulunan Rumların faaliyetleriyle adanın Yunanistan'a bağlanmak istenilmesi adadaki Türkler ile Rumlar ve Türkiye – Yunanistan arasında Kıbrıs Meselesini bir başka deyişle Kıbrıs sorununun fitilini ateşlemiştir (Uçarol, 2015, s. 1041).

Kıbrıs'ta Osmanlı Devleti ve İngiltere'nin hâkimiyeti altında bulunduğu dönemlerde sık sık ve çeşitli nedenlerle ortaya çıkan olaylar yaşanmıştır. Bu olaylarda genellikle ada Rumları ve Ortodoks kilisesi ön plana çıkmıştır. 1821'de meydana gelen Mora Ayaklanması Kıbrıs sorunu da beraberinde getirmiştir denilebilir. Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanma düşüncesi adada bulunan Rumların düşüncelerinde 1878 yılında ortaya çıkmıştır. 1878 yılından itibaren Rumlar emellerine ulaşma konusunda birtakım girişimlerde bulunup ayaklanmalar çıkarmışlardır (Uçarol, 2015, s. 1040 – 1041).

1571 – 1914 yılları arasında Türk, 1914 – 1960 yılları arasında İngiliz yönetiminde yaşayan Kıbrıs ancak 1960 yılından sonra bağımsız bir cumhuriyet olabilmıştır. Türkiye ve adada bulunan Kıbrıslı Türklerin karşı çıkmasına rağmen Yunanistan'a bağlanmak istenilmesi adada

yaşayan Türkler ile Rumlar ve Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs Meselesi olarak adlandırılan çatışmayı ortaya çıkarmıştır (Gönlübol ve diğerleri, 2014, s. 337).

Başlangıçta yerel bir sorun olarak ortaya çıkan Kıbrıs Meselesi, Türkiye ve Yunanistan'ın da mücadeleye dâhil olmasıyla bölgesel, sonuca bağlanamamasıyla da uluslararası bir vaziyete dönüşmüştür (Acun, 2019, s. 230).

1954 yılından sonra Türkiye'nin gündeminde yer almaya başlayan Kıbrıs sorunu karşısında Türkiye, başlangıçta sessiz bir politika izlemeyi tercih etmiştir. Özellikle 1954 – 1955 yıllarına kadar mesele ile ilgilenmemiştir. Şüphesiz ki bunun en önemli sebebi İngiltere'nin Kıbrıs'ı halen hâkimiyeti altında bulundurması (Doğan, 2008, s. 255) ve Türkiye için büyük bir önem arz eden Sovyet baskısı karşısında kendisini güvence altına almak istemesinden ileri gelmektedir. II. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte Yunanistan Kıbrıs'ı ele geçirme konusunda daha da emin adımlar atmaya başlamış (Uçarol, 2015, s. 1042) ve Enosis kampanyasına da hız vermiştir (Yılmaz, 2017, s. 90).

Bir süre sonra Kıbrıs Meselesi Yunanistan'ın Birleşmiş Milletlere başvurmasıyla uluslararası arenada bir sorun haline dönüşmüştür. Konunun doğrudan tarafları Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'dır. Yunanistan Kıbrıs Meselesi için Birleşmiş Milletlere ilk başvurduğunda, Kıbrıs'ta yaşayan halkın kendi geleceklerini kendilerinin karar vermesini ve bu kararın uygulanmasını istemiştir. Fakat Yunanistan'ın bu isteği apaçık adanın Rumlara, Kıbrıs'ında kendisine bağlanmasını istemek anlamına gelmektedir. Bu yaşananlar Türkiye'nin Kıbrıs Meselesi için harekete geçmesinde büyük bir rol oynamıştır. Bu süreçten sonra da Kıbrıs Meselesi Türkiye'nin dış politikasını şekillendiren etkenlerden bir tanesine dönüşmüştür. Öte taraftan da Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkileri etkilemekle kalmamış Türk dış politikasına da yön vermiştir (Uçarol, 2015, s. 1042).

Dönemin Başbakanı Adnan Menderes'in "*Kıbrıs asla Yunanistan'ın olmayacaktır.*" sözü Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki kararlılığını apaçık göstermektedir (Sönmezoğlu, 2011, s. 226). Türkiye, bundan sonra ülkenin güvenliğini sağlamak ve Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin hayatını korumak için Kıbrıs Adasına ilgi göstermeye başlamıştır. Öte taraftan 1955 yılına kadar Türkiye Kıbrıs konusunda pasif kalmıştır. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü 20 Ağustos 1951'de "*Ada'nın bugünkü hukuki durumunun değişmesi için bir sebep görmemekteyiz.*" dedikten sonra 1 Nisan 1954 tarihinde şunları eklemiştir:

"Dost ve müttefik Yunanistan'ın devlet adamları ile yapılan görüşmelerde Kıbrıs üzerinde herhangi bir muharebe veya müzakere cereyan etmiş değildir. Bunun sebebi Türkiye'nin Kıbrıs meselesi diye bir şey mevcut olmadığı mütalaasında bulunması ve Kıbrıs'ın halen İngiltere'ye ait olduğuna göre bu ada hakkında Yunanistan'la ikili konuşmaları yapılmasının caiz olmamasıdır. Günün birinde Kıbrıs'ın İngiltere ile müzakereye mevzu olması haline pek tabi bu adada mühim bir Türk ekalliyeti bulunması keyfiyeti bizim de söz sahibi olmamızı gerektirecektir. Kaldı ki biz bu adanın bugünkü statüsünde bir değişiklik yapılması lüzumuna kani değiliz (Uçarol, 2015, s. 1043)."

Türkiye'nin Kıbrıs konusunda 1955 yılına kadar çekimser kalıp pasif bir politika izlemesinin en önemli nedeni daha önce belirtildiği gibi Sovyet baskısı ve emperyalizm çekincesinden ileri gelmektedir. Bu suretle güvenliğini sağlamak Kıbrıs Meselesi'nden önce gelen bir durum olmuştur. Türkiye, 1952-1954 arasında NATO'ya girmiş; bu dönemde mevcut durumunu güçlendirme yolunu seçmiştir. Bu yıllarda Yunanistan İngiltere'ye başvurarak Kıbrıs konusunda isteğini bildirmiştir. Fakat Türkiye, Yunanistan ile Balkan anlaşmasını gerçekleştirme konusuna daha çok eğilim göstermiştir. Bu durumda Türkiye'nin Kıbrıs Meselesi'nde ilgisiz kalmasına ve zaman kaybetmesine sebep olan en büyük etken olmuştur. Türkiye, Kıbrıs Meselesi konusunda başlangıçta Yunanistan ve İngiltere ile arasında bulunan mevcut ilişkisini bozma taraftarı olmamıştır (Uçarol, 2015, s. 1045). Bunun içindir ki Kıbrıs Meselesi uluslararası bir soruna dönüştükten sonra Yunanistan'ı uyarma gereksiniminde bulunmuştur. Hatta Türkiye, Birleşmiş

Milletlerde Kıbrıs konusunun gündeme gelmesi daha sonraki bir tarihe bırakılınca bunu memnuniyetle karşılamıştır. Türkiye Birleşmiş Milletlere Yunanistan'ın Kıbrıs konusu ile ilgili yaptığı başvurunun oylanması esnasında konunun yalnızca İngiltere ile Yunanistan'ı ilgilendirdiğini göstermek için çekimsiz oy kullanmıştır. Oylamanın sonucu belli olduktan sonra Başbakan Adnan Menderes, 18 Aralık 1954 tarihinde şunları söylemiştir: *“Bu mesele tamamı ile kapandığı için artık müttefikimiz Yunanistan ile aramızdaki dostluğun hatta gölgelememesine dikkat ve itina göstermek zamanı gelmiş bulunuyor* (Uçarol, 2015, s. 1045).”

Yunanistan'ın self-determinasyon isteği ile Birleşmiş Milletlere yapmış olduğu başvurudan bir sonuç elde edememesi mevcut sorunu çözmeye yetmemiştir. Tam tersine Yunanistan, Birleşmiş Milletlerden kendi aleyhine karar çıkmasının hemen ardından 1955'te EOKA yer altı örgütünü kurmuştur. Akabinde önce İngiliz daha sonra da Türklere karşı terör hareketine girişilmiştir. EOKA'nın dağıtmış olduğu ilk bildirisinde şu açıklama yapılmıştır: *“İki düşmanımız vardır. Birincisi İngilizler, ikincisi Türkler. Önce İngilizleri ele alıp onları adadan kovacağız, sonra da Türkleri imha edeceğiz. Hedefimiz Enosis'tir. Her ne pahasına olursa olsun görevimiz bu hedefin gerçekleştirilmesidir.”* Bundan sonra Kıbrıs ve Yunanistan'da gösteri, taşkınlık, ayaklanma ve terör hareketleri katlanarak devam etmiştir (Uçarol, 2015, s. 1045). Bu olaylar sonucu binlerce günahsız ve savunmasız Türk hayatını kaybetmekle birlikte evlerini de terk etmek zorunda kalmıştır (Keser, 2012a, s. 186).

Bu olaylar, hükümet başkanının Kıbrıs Meselesi'nin kapandığı ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin büyük bir özen ile korunması konusundaki inancını yalanlar nitelikte olmuştur. Yunanistan ise bu aşamadan sonra Kıbrıs Meselesi ile daha da yakından ilgilenmeye başlamıştır. Hatta adada EOKA yer altı örgütü tarafından başlatılan terör hareketlerini kışkırtmış bununla da yetinmeyip terör hareketine yardımda bulunmuştur. Adadaki olayların krize dönüşmesiyle İngiltere konuya el atmak suretiyle Türkiye ve Yunanistan'ı 29 Ağustos 1955'te gerçekleştirecek olan Londra Konferansı'na davet etmiştir. İngiltere'nin bu girişimi Türkiye'nin istemeden de olsa Kıbrıs Meselesi'ne dâhil olmasına neden olmuştur. İngiltere'nin böyle bir girişimde bulunmasında kendi çıkarları ön planda gelmiştir. Yunanistan karşısında yalnız kalmamak için Türkiye'yi Yunanistan'ın karşısına çıkarmıştır. Fakat Londra Konferansı bir sonuç alınmadan dağılmıştır (Armaoğlu, 2018, s. 405 – 406).

İngiltere Yunanistan'ın istekleri konusunda ödün vermek suretiyle Kıbrıs'a özerklik verilmesi teklifinde bulunmuştur. İngiltere'nin bu girişimi ve Yunanistan'a taraf olması Türkiye'nin düşüncesini değiştirmeye yetmediği gibi Kıbrıs'taki mevcut durumun devam ettirilmesi hususunda ısrarcı bir tavır almasına neden olmuştur. Yunanistan ise sorunun ortaya çıktığı andan itibaren savunduğu adanın kendisine katılması görüşünde ısrarcı olmuştur. İngiltere, iki ülkenin de özerkliğe sıcak bakmaması üzerine kendi düşüncesini gerçekleştirmek amacıyla Kıbrıs'a özerklik verilmesi için çalışmalara başlamıştır. İngiltere'nin bu adımı Türkiye'nin mevcut durumun korunması düşüncesinin tam tersi bir girişim olmuştur. Fakat Türkiye statüko üzerinde ısrarlarına devam etmiş olmasına rağmen İngiltere'nin özerklik düşüncesine yönelmeye başlamıştır. Akabinde Türkiye, *“Muhtariyet rejimi içinde Kıbrıs Türklerinin hürriyet ve yaşam haklarını garanti altına alacak olan kendi muhtariyet tekliflerini İngiltere'ye bildirmiştir* (Armaoğlu, 2018, s. 406).”

1956 yılında ise Kıbrıs Adasında Rumların terör hareketleri hız kesmeden devam etmiştir. İngiltere'nin özerklik konusunda eğilim göstermesinin nedeni adadaki terör olayları ve Yunanistan'ı desteklemesidir. Bu nedenle İngiltere Lord Radcliffe'ye Kıbrıs için bir anayasa hazırlaması görevini vermiştir. Lord Radcliffe, Kıbrıs Adasında yapmış olduğu gözlem ve incelemelerden sonra bir özerklik anayasası hazırlamıştır. Hazırlamış olduğu anayasa raporunu 12 Kasım 1956'da İngiltere Sömürge Bakanlığı'na takdim etmiştir. Radcliffe anayasa raporu üzerine, İngiltere Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd 19 Aralık 1956'da yaptığı konuşmada,

İngiltere hükümetinin bu rapordaki anayasa tekliflerini aynen kabul etmiş olduğunu ifade ettikten sonra şu sözleri eklemiştir: “İngiliz hükümeti Kıbrıs’taki gibi gayet karışık bir ahali için self - determinasyon hakkının tatbiki için muhtelif hal çareleri arasına adanın taksimi hususunun da ithal edilmesi gerektiğini kabul etmektedir (Armaoğlu, 2018, s. 406).”

Böylelikle İngiltere Kıbrıs’ta bulunan Türk ve Rum halkının varlığını kabul etmiştir. Yunanistan’ın Birleşmiş Milletlere başvurusunda öne atılmış olduğu, adada yaşayan iki toplumun kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesi düşüncesi İngiltere’nin de bu konuya sıcak bakmasına neden olmuş ve Kıbrıs Meselesi için bir çözüm olabileceği düşüncesine itmiştir. İngiltere’nin bu düşüncesi Türkiye’nin bundan sonra taksim tezinde direktmesine sebep olmuştur. Lennox Boyd, Radcliffe anayasasını kabul ettikten sonra yapmış olduğu açıklamada adanın taksimi konusu, Türkiye tarafından Kıbrıs Meselesi’ni sonuca bağlayacak önemli bir adım olarak görülmüştür.

Bu durumda taksim tezini ön plana çıkartmıştır. İngiltere Kıbrıs’ın geleceği konusunda taksim tezini de bir çözüm olarak kabul etmiştir. Ne var ki İngiltere’nin asıl düşüncesi adaya özerklik verilmesidir. Lakin adaya verilecek olan özerklik belirli bir dönemi kapsayacak ileride Kıbrıs Meselesi hakkında kesin bir çözüm yolu bulmak için girişimde bulunulduğu takdirde taksim tezinin de düşünülüp ele alınabileceği ifade edilmiştir. Fakat Türkiye, sorunun biran önce çözümünden yana olmuştur. Bu nedenle adadaki taksimin en kısa sürede yapılmasını talep etmiştir (Armaoğlu, 2018, s. 406 – 407).

Diğer taraftan Türk halkı Kıbrıs Meselesi’nin ortaya çıktığı andan itibaren benimsemiş olduğu görüşte ısrar etmiştir. Bu görüş ise adadaki mevcut durumun devam ettirilmesidir. Bir başka deyişle İngiltere’nin hâkimiyetinde Kıbrıs’ın varlığını devam ettirmesidir. Fakat günün birinde İngiltere bu işten çekilecek olursa adanın eski sahibi olan Türkiye’ye iadesinin gerçekleşmesini istemişlerdir. 1956 yılına gelindiğinde Türkiye taksim tezini kabul etmiştir. Türkiye taksimi hem Türk halkına hem de İngiltere ve Yunanistan’a kabul ettirmek için çaba saf etmiştir. Türkiye’nin girişimleri sonucunda Türkiye’nin sesi 1958 yılında, “Ya taksim! Ya ölüm!” olmuştur (Armaoğlu, 2018, s. 407). Ancak Türkiye kendi ve Kıbrıs’taki Türk halkının güvenliğini teminat altına almış olduğu Londra ve Zürih Anlaşmalarından sonra taksim tezinden vazgeçmiştir (Balıkçıoğlu, 2016, s. 58).

Türkiye’nin Kıbrıs Meselesinde izlemiş olduğu politikalar şunlardır:

I. “Türkiye birinci aşamada; Kıbrıs’ın, İngiltere tarafından Türkiye’den alındığını ileri sürerek adanın bütünüyle Türkiye’ye geri verilmesi anlamına gelen “ilhak” tezini savunmuştur. Ancak kısa bir süre sonra bu politikanın başarılı olmayacağı anlaşılmıştır.

II. Türkiye ikinci aşamada; dönemin siyasi, ekonomik koşullarının zorlaması ve İngiltere’nin de baskıları sonucunda 1957 yılından itibaren Kıbrıs adasının paylaşılmasına razı olmuş yani “taksim” tezini benimsemiştir. Ancak bu politikada Yunanistan’ın uzlaşmaz tutumu yüzünden gerçekleştirilememiştir.

III. Türkiye, üçüncü ve son aşamada ise İngiltere’nin empoze ettiği ve taraflara baskı yaparak kabul ettirdiği federal bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulması yolundaki çözümünü kabul etmiştir (Doğan, 2008, s. 255).”

3.1.Zürih Anlaşması (11 Şubat 1959)

Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Avanghelos Averof, NATO toplantısı için Paris’te bir araya gelmişlerdir. 18 Aralık 1958’de ise Kıbrıs Meselesi’ni görüşüp Türkiye ile Yunanistan arasında Zürih’te bir toplantı yapılmasına karar verilmiştir. Yapılan toplantının sonucunda Türkiye ve Yunanistan ortak paydada buluşmak suretiyle, Kıbrıs’ta bağımsız bir cumhuriyet yönetiminin kurulmasını ve kurulacak bu devlet içinde Türk ve Rum toplumlarının haklarının neler olacağını kararlaştırdıklarını bu amaçla bir anlaşma yaptıklarını açıklamışlardır (Uçarol, 2015, s. 1050).

11 Şubat'ta Zürih'te imzalanan anlaşmalar şunlardır:

- I. "Oluşturulacak devletin temel kuruluş esaslarının yer aldığı "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı" başlığını taşıyan 27 maddelik belge,
- II. Bir yanda Kıbrıs Cumhuriyeti öte yanda Yunanistan, İngiltere ve Türkiye arasında yapılması tasarlanan Garanti Anlaşması metni,
- III. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye arasında yapılması tasarlanan İttifak Anlaşmasının metnidir (Özersay, 2009, s. 9)."

Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan Zürih Anlaşmasıyla Kıbrıs'ta yeni bir statünün kurulması konusunda adım atılmıştır. Bu anlaşmadan memnun olan Türkiye, taksim tezinden vazgeçip Kıbrıs'ın bağımsızlığı tezini kabul etmiştir (Uçarol, 2015, s. 1050).

3.2.Londra Anlaşması (19 Şubat 1959)

Zürih Anlaşması esas alınmak üzere bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'ni ortaya çıkartan anlaşmalar 19 Şubat 1959'da imzalandıktan sonra 23 Şubat 1959'da da Londra Anlaşması kararları açıklanmıştır. Bu anlaşmalar özetle şu şekildedir:

- I. "Kıbrıs üzerindeki İngiltere egemenliğinin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne devrine dair bir kurulma anlaşması,
- II. Kıbrıs'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve anayasa düzenini teminat altına alan Garanti Anlaşması,
- III. Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs arasında yapılacak askeri ittifak anlaşması ve
- IV. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın temel maddeleri (Uçarol, 2015, s. 1051)."

Kıbrıs Meselesi, bu anlaşmalarla üç devletin ve iki cemaatin hak ve menfaatlerini bağdaştırmaya çalışmıştır. Ne Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarının aday Yunanistan'a bağlama istekleri ne de Türkiye ve Kıbrıs Türklerinin aday taksim istekleri kabul edilmiştir. Adada iki cemaatin ortaklığına dayanan, Türkiye ve Yunanistan ile sıkı iş birliği yapacak bağımsız bir çeşit federal bir cumhuriyetin kurulması öngörülmüştür (Uçarol, 2015, s. 1051).

Bu anlaşmalara göre; Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Rum ve Türk toplumları kendilerini ilgilendiren konuları Toplum Meclisleri'nde ortak konuları ise başkanlık sistemine dayanan yürütme organı aracılığıyla yürüteceklerdir. Yürütmeye başkanlık edecek kişinin Rum, yardımcısının ise Türk olması ve üçü Türk olmak kaydıyla on kişilik Bakanlar Kurulu bulunacaktır. Ayrıca elli üyeden oluşan Temsilciler Meclisi'ne yüzde otuz oranında Türk üye katılacaktır. Bir Anayasa Mahkemesi ile Türk ve Rumlar arasındaki davalar için karma mahkemeler kurulacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasa düzeninin devamlılığını Türkiye, İngiltere ve Yunanistan garanti edeceklerdir. Öte taraftan adanın savunması bu üç devlet ile Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından, Askeri İttifak Anlaşması çerçevesi içinde kurulacak ortak bir kuvvetle sağlanacaktır. Ada başka bir devlet ile birleşmeyecek ve taksim edilmeyecektir. Bunların yanı sıra İngiltere kendisi için önemli olan adadaki üsleri ve bunların üzerindeki egemenlik haklarını koruyacaktır. Böylelikle, Kıbrıs'ta Yunanistan'da Türkiye ile aynı haklara kavuşmuştur (Uçarol, 2015, s. 1051 – 1052).

3.3.Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulması ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs'ta, iki toplumlu bağımsız ve yönetim şekli cumhuriyet olan bir devletin kurulmasıyla yeni bir dönem başlamıştır. Fakat kısa bir süre sonra ada yeni gelişmelere sahne olmuştur. Bu durumda çeşitli olay ve bunalımların çıkmasına neden olduğu gibi 1960 – 1963 yılları arasında Rumlar kabul edilen anayasa ve yapılan çeşitli anlaşmalarda Türkler ile ilgili olan maddelerini uygulamak istememişlerdir. Bunun için Rumlar, Kıbrıs'ta ki mevcut durumu kendileri yönünde değiştirmek için bir takım gizli çalışmalara başlamışlardır (Uçarol, 2015, s. 1054).

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Makarios, Türkiye'nin kendisini istediği gibi rahat bırakmayacağını anlaması üzerine gizli bir grup kurarak terör hareketine girişmiştir. Yapılan hazırlıkların sonunda "Akritas Planı" adı verilen bir eylem planı oluşturulmuştur. Bu eylem planının hedefi "enosis"i gerçekleştirmektir. Bu doğrultuda darbe yapılmasını, mevcut hükümetin güçlenmesine zaman vermeden yönetimde bulunan herkesin temizlenmesi konusunda adım atılmasını öngörmektedir. Bu planın gerçekleşebilmesi için ilk girişim anayasa değişikliği olmalıdır. Daha sonra Makarios, 30 Kasım 1963'te Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye anayasa değişikliği önerisinde bulunmuştur. Makarios'un bu önerisinin kabul edilmesi Rumların lehine Türklerin aleyhine bir durumun ortaya çıkmasına sebebiyet verecektir. Bu sebeple Türkiye Makarios'un anayasanın değiştirilmesi talebini reddetmiştir. Önerinin reddedilmesi adada yaşayan Rumları harekete geçirmiş ve bu durum yeni bir bunalımı da beraberinde getirmiştir. Rumlar, Akritas Planına uygun olarak saldırıya geçmiştir (Uçarol, 2015, s. 1055).

Bu saldırıda birçok Türk öldürülmüş olup tedhiş hareketleri arasında en vahşice olanı 1963'te başlayan saldırılardır (Keser, 2012b, s. 301). Rumların bu saldırıları sonucunda sayısız insanın hayatını kaybetmesinden dolayı "Noel Katliamı" veya "Kanlı Noel" olarak adlandırılmıştır (Uçarol, 2015, s. 1056).

3.3.1. Johnson Mektubu

Rumların "Kanlı Noel" saldırısının ardından 25 Aralık'ta Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, ABD Başkanı Lyndon Johnson'a bir mektup göndermek suretiyle adadaki katliamın durdurulmasını ve Rumların bu girişiminin engellenmesini istemiştir. Johnson, bu mektuba verdiği cevapta, "*Kıbrıs'ta meydana gelmekte olan trajik olaylardan büyük endişe*" duyduğunu Başkan Makarios ve Başkan yardımcısı Küçük'e birer mektup yolladığını yazmış olup "*üç garantör devlet tarafından barışçı bir çözümü desteklemek için akılcı bir ümit veren her türlü hareketi destekleyeceğini*" belirtmiştir (Erhan, 2006, s. 685). Fakat Johnson'un, Gürsel'e sözünü ettiği mektupta kullandığı dil, ABD başkanının soruna Türkiye'den çok farklı baktığını gözler önüne sermiştir. Söz konusu mektubunda Johnson, "*İki cemaatin birbirlerini öldürmekte olduğunu öğrendiğini, bunun temel sebeplerini, iki toplumun Kıbrıslı yurttaşlarının doğrularını ve yanlışlarını yargulamak niyeti taşımadığını, yarın tüm Kıbrıslıların ve adanın güvenliği için özel anlaşma sorumlulukları olan üç ulusun birlikte barış içinde yaşamasını ümit ettiğini*" ifade etmiştir (Erhan, 2006, s. 685).

Johnson, bu sorun karşısında Türkiye'ye taraf olmak istememiştir. Bunun nedeni ise yaklaşan başkanlık seçimlerinde Rum kökenli Amerikalıların oylarını kaybetmek istememesidir. Mektupta bir kez bile Rum ya da Türk kelimesinin geçmemesi ve her iki toplum için "*İki cemaate mensup Kıbrıslıların*", "*Birbirlerini öldürmekte oldukları*" ifadelerinin kullanılması açıkça bunu göstermektedir. Daha sonra İsmet İnönü'nün isteği ile TBMM, 16 Mart'ta hükümete gerekli görülürse adaya askeri müdahalede bulunma yetkisi vermiştir. TBMM'den alınan bu yetki ile adaya üç defa müdahalede bulunulmuştur. Ne yazık ki bu teşebbüsler başarısızlıkla son bulmuştur. Akabinde adaya tekrar müdahale için hazırlıklara başlanılmıştır. Tam bu sırada Johnson'dan gelen mektup, Türkiye'nin adaya askeri harekât düzenleme girişiminden bir süre vazgeçmesine sebep olmuştur. 5 Haziran 1964'te Başkan Johnson, Başbakan İnönü'ye kapsamlı bir mektup göndermiştir. Bu mektup uzun süre saklanmıştır. Fakat 13 Ocak 1966'da Hürriyet gazetesine sızdırılarak yayınlanmıştır (Erhan, 2006, s. 685 – 686).

Johnson'un muhtıra niteliğindeki mektubunun içeriği özetle şu şekildedir;

- I. "*ABD, Türkiye'nin uzun yıllar boyunca en önemli müttefiklerinden biri olmuştur. Türkiye ABD ile istişarede bulunmadan bir adım atmamalıdır.*"

- II. *Türkiye'nin harekete geçme kararını garanti anlaşması etkilemiştir. Fakat söz konusu anlaşmayı imzalayan ülkelere danışmak suretiyle harekete geçebilir.*
- III. *Böyle bir girişim NATO üyesi olan Türkiye ile Yunanistan arasında gerilime yol açabilir. Bu girişim ABD ve NATO tarafından desteklenen bir durum değildir.*
- IV. *Türkiye Kıbrıs'a bir müdahalede bulunacak olursa Sovyetler Birliği de soruna dâhil olup karşılık verebilir. Sovyetler Birliği Türkiye'ye karşı bir hamlede bulunursa NATO üyeleri Türkiye'nin yanında yer almayabilir.*
- V. *BM'nin barış için attığı adımlar Türkiye'nin adaya müdahalesi halinde olumsuz etkilenebilir.*
- VI. *Türkiye'nin ABD'den aldığı savaş malzemelerini adaya yapılacak bir harekâta kullanması ABD'nin tepkisine yol açabilir.*
- VII. *Başbakan İnönü tasarlamış olduğu girişimi uygulamadan önce Başkan Johnson ile bir müzakere de bulunmalıdır (Mektubun tam metni için bkz. Hürriyet Gazetesi, Johnson Mektubu, 13 Ocak 1966, s. 1,7). ”*

Yukarıda değinilen konulardan da anlaşılacağı üzere ABD, Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri bir müdahalede bulunması taraftarı olmamıştır. Türkiye'nin askeri harekât girişimini engelleme konusunda çeşitli nedenler sıralamıştır. Hatta Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi gerçekleştiği takdirde ilerleyen dönemlerde Türkiye üzerinde oluşması muhtemel bir Sovyet baskısı ve saldırısında Türkiye'nin yanında olmayacağını açıkça ifade etmiştir (Erhan, 2006, s. 687).

Amerika bu girişimi ile Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunma hareketini engellemiştir. 13 Haziran 1964 günü İsmet İnönü, Amerika'nın Türkiye karşısında sergilediği bu davranış üzerine, “*Yeni bir dünya kurulur, Türkiye orada yerini alır.*” diyerek bu anlamlı ve önemli ifadeyle, Türkiye'nin dış siyasetine köklü değişiklikler yapılabileceğini açıklamıştır (Uçarol, 2015, s. 1062).

3.3.2.Cenevre Görüşmeleri ve Acheson Planı

Amerika'nın eski Dışişleri Bakanı D.Acheson'un önderliğinde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında 9 Temmuz 1964'te Cenevre'de görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda “Acheson Planı” denilen bir çözüm şekli ortaya atılmıştır. Acheson Planına göre; Türkiye'ye Karpas Yarımadası'nda bir bölge verilmesi kararlaştırılmıştır. Karpas Adası dışında kalan diğer bölgelerde ise Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin yoğun olduğu iki veya üç bölgede muhtariyetin Türk yönetimine bırakılması ve söz konusu bu bölgelerde Türk yönetimleri kurulmasını göz önünde bulundurulacaktır. Kurulacak olan yönetimleri gözetme ve anlaşmaların işleyişini denetlemek amacıyla bir komisyon kurulması da düşünülmüştür. Acheson Planı üzerine görüşmelerin devam ettiği esnada Erenköy ve Mansur'a da Rum saldırıları şiddetlenmiştir. Türk yönetimi de harekete geçerek söz konusu bölgeleri 8 – 9 Ağustos 1964 tarihinde bombalamıştır. Türkiye'nin Erenköy ve Masura'yı bombalaması Acheson Planında değişiklik yapılmasına neden olmuştur. Fakat Türkiye yapılan değişikliklere rağmen planı kabul etmemiştir (Uçarol, 2015, s. 1063).

Şüphesiz ki Erenköy direnişinin tarihsel bir önemi bulunmaktadır. Ulusal bilincin uyanmasını sağlayıp Rum saldırılarına karşı tek vücut olunması bakımından önemli bir adım atılmıştır. Öte taraftan Kıbrıs'ın geleceği ve bugünkü konumuna ulaşmasında belirleyici rol oynamıştır (Taşkın ve Tuncel, 2017, s. 579).

3.3.3.1967 Olayları, Türkiye – Yunanistan İlişkilerinde Bunalım

Türklerin Rumlara karşı açtığı mücadelenin önderi olan Rauf Denктаş bu dönemde adadan ayrılarak Türkiye'ye gelmiştir. Bunu fırsat bilen Makarios, Rauf Denктаş'ın Kıbrıs'a girişini yasaklamıştır. Kıbrıs'a giriş yapması halinde görüldüğü yerde tutuklanacağı bildirilmiştir.

Makarios'un bu girişimi Rauf Denктаş'ı durduramamıştır. Ada'ya gizlice girmek istediği sırada tutuklanmıştır. Bu olay ise bunalımın yeniden büyümesine neden olmuştur. Türkiye'nin girişimleri ile Denктаş kısa bir süre sonra serbest bırakılmıştır. Bu durum da Türk – Yunan ilişkilerinin yeniden alevlenmesine neden olmuştur. Kıbrıs'ta bunalım devam ederken, 15 Kasım 1967 tarihinde Grivas komutasındaki Rum kuvvetleri, zırhlı araçlar ve toplarla Türk köyleri olan Boğaziçi ve Geçitkale'yi işgal etmiştir. Yapılan saldırıda Rum kuvvetleri adada bulunan birçok Türk'ün ölümüne sebep olmuştur. Bu katliamın ardından Türk Silahlı Kuvvetleri harekete geçmiş, Türk uçakları Kıbrıs'a yönelmiştir (Uçarol, 2015, s. 1066).

17 Kasım 1967 tarihinde Türkiye, Yunanistan başta olmak üzere müttefik ülkelere adaya çıkartma yapacağı bilgisini vermiştir. Kıbrıs'a Türkiye tarafından çıkartma yapılmasının kesinlik kazanmasıyla ABD Başkanı Johnson, özel temsilcisi Cyrus Vance'i bölgeye göndermiştir. Bu esnada Birleşmiş Milletlerde yaşanan gerginliği önlemek için harekete geçmiştir. Cyrus Vance'nin Ankara, Atina ve Lefkoşa'daki temasları sırasında Türkiye Vance'ye on üç maddelik bir muhtıra vermiştir. Cyrus Vance aracılığıyla Yunanistan'a verilen notaya uyulmadığı takdirde Türkiye müdahalede bulunacaktır (Yıldırım, 2004, s. 47).

Türkiye tarafından verilen nota şu hükümleri kapsamaktadır:

- I. *“Türkiye ve Yunanistan 16 Ağustos 1960 Lefkoşa Antlaşması gereğince, Kıbrıs'ın muhtariyet, toprak bütünlüğü ve bağımsızlığını kabul edecektir.*
- II. *Ada'daki iki cemaatle birlikte, Türkiye ve Yunanistan'ın rızası olmadan adanın statüsünde 1960 Lefkoşa Antlaşmasında hiçbir değişiklik yapılmayacaktır.*
- III. *Taraflar, anlaşmalar dışı Kıbrıslı olmayan askeri kuvvetlerinin Kıbrıs'tan çekilmesini kabul edecekler. Çekilme azami iki ay içinde tamamlanmış olacaktır.*
- IV. *Tarafların bu hususlara uydukları, evvela Yunanistan, bilahare Türkiye tarafından ilan olunacaktır.*
- V. *Kıbrıslı olmayan Yunan kuvvetlerinin tahliyesine başlanması üzerine Türkiye buhranın giderilmesi için askerini hudutlardan çekerek, tahkimat yapmaktan imtina edecek ve Kıbrıs'taki mücahitlerini çekmeye başlayacaktır.*
- VI. *Grivas bir daha adaya dönmek şartıyla geri çekilmiş olacaktır.*
- VII. *EOKA teşkilatı tamamen dağıtılacak, soydaşlarımıza karşı herhangi bir sabotaj, yıpratma ve sindirme hareketlerinde bulunmayacaktır.*
- VIII. *Antlaşmalar dışı olarak adaya sokulmuş bulunan bütün silah, cephane ve mühimmat çekilecektir. Çek silahları da adadan çıkarılacaktır. Rum Milli Muhafız Teşkilatı lağvedilecektir.*
- IX. *Türkiye ve Yunanistan, adada tam manasıyla pasif bir faaliyette bulunacaktır.*
- X. *Kıbrıs'taki BM Barış Gücü Birlikleri'nin sayısı arttırılacak ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki antlaşmaların takipçisi Birleşmiş Milletler olacaktır.*
- XI. *Boğaziçi ve Geçitkale köylerinde yapılan saldırılarda işlenen cinayetlerin hesabı sorulacak, ölenlerin yakınlarına tazminat verilecek, hasarları tanzim olunacaktır.*
- XII. *Kıbrıslı Türklerin ada içinde ve ada dışında seyahat serbestliği olacak, ticaret serbestliği tanınacak, işleyecekleri suçlardan sadece Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı sorumlu bulunacaklardır.*
- XIII. *Mevcut buhranın giderilmesi için Yunanistan bugün kabul ettiği şartları yerine getirir getirmez ve zaman zaman adadaki Makarios idaresi Türklere yeni birtakım baskılarda bulunursa, Türk Hükümet'i hiç kimseyi haberdar etmeden Kıbrıs'a fiili müdahalede bulunacak ve istediği şartlar tahakkuk edinceye kadar, adayı askeri yönden kontrol altında bulunduracaktır (Yıldırım, 2004, s. 47 – 48).”*

Bu gelişmeler sonucunda adada yaşanan bunalıma son vermek amacıyla Kıbrıs'ta bulunan Türk toplumu liderleri 28 Aralık 1967'de Türk yönetimini kurduklarını beyan etmişlerdir. Yürütme Kurulu Başkanlığına Fazıl Küçük, Başkan Yardımcılığına Rauf Denктаş seçilmiştir (Uçarol, 2015, s. 1068).

3.3.4.Kıbrıs Barış Harekâtı

1967 yılında Yunanistan'a askeri darbe yapılmış, Albaylar Cuntası iktidara gelmiştir. Adada hâkimiyeti eline almak isteyen Cunta, 15 Temmuz 1974'te darbe yaparak Rumların lideri Makarios'un iktidarını ortadan kaldırmıştır. Albaylar Cuntası tarafından vuku bulan darbenin amacı Rumları Yunanistan'a bağlamak yani adanın Yunanistan'ın yönetimine bırakılması ve Türklerin bölgeden atılmasıdır (Acun, 2019, s. 230 – 231).

Kıbrıs'ta Albaylar Cuntası tarafından gerçekleştirilen darbe Türk kamuoyu tarafından büyük bir tepki ile karşılanmıştır. Bülent Ecevit önderliğindeki CHP – MSP koalisyonu ise darbeden sonra hızlı hareket etmek istemiştir (Erdoğan ve diğerleri, 2006, s. 185).

15 Temmuz 1974 tarihinde Cunta'nın Kıbrıs yönetimine yapmış olduğu darbe ve aday hâkimiyetine katma girişimi adada yaşanan Türklerin can güvelliğini tehlikeye atmıştır. Bu durum yeni bir sorunu beraberinde getirmiştir. Yaşanan bu olay karşısında Türkiye, 1960 yılında imzalanan Garanti maddelerini hatırlatmıştır. Akabinde İngiltere'ye başvurup Kıbrıs'a yapılacak askeri harekâtı birlikte yürütme teklifinde bulunmuştur. Fakat İngiltere, Türkiye'nin bu isteğini geri çevirince Türk hükümeti adaya harekât düzenlemek için hazırlıklara başlamıştır (Dolanbay, 2019, s. 852).

Türkiye Garantörlüğün verdiği haklara dayanmak suretiyle 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Barış Harekâtını gerçekleştirmiştir. Başarılı harekât sonucunda ada, Türk ve Rum olmak üzere ikiye bölünmüş, adanın kuzeyindeki Rumlar güneye; güneyindeki Türkler kuzeye göç etmiştir. 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuş; 1983'te de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir (Acun, 2019, s. 231).

3.3.5.Cenevre Ateşkes Anlaşması

30 Temmuz 1974 tarihinde imzalanan Cenevre Ateşkes Anlaşması beş maddeden oluşmaktadır. Anlaşmanın hükümleri kısaca şu şekildedir:

I. “16 Ağustos 1960'ta Lefkoşa'da imzalanan uluslararası anlaşmalar ile BM Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararı dikkate alınarak Kıbrıs'taki durumu uygun bir sürede yeniden düzenleyecek önlemler alınıp uygulanacaktır.

II. Kıbrıs'ta karşı karşıya bulunan Silahlı Kuvvetler ve gayri nizami bütün kuvvetler 30 Temmuz 1974 günü saat 24.00'te kontrolleri altında bulundurdıkları bölgeleri genişletici hareketleri ve karşılıklı tüm saldırılara son vereceklerdir.

III. Yunan ve Rum Kuvvetleri Kıbrıs Türk Bölgelerini derhal boşaltacaklar bu bölgeler ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kontrolü dışında kalan diğer Türk bölgeleri ile karmaşık köyler BM Barış Gücü tarafından korunmaya devam olunacaktır. Esirler en kısa sürede karşılıklı olarak değiştirilecektir.

IV. Kıbrıs'ta barış, güvenlik ve karşılıklı güven sağlandığı ölçüde Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki Silahlı Kuvvetler sayısıyla silah ve savaş malzemelerini uygun zamanlarda kademeli olarak şekilde azaltmaya yönelik önlemler geliştirilecektir.

V. Bölgedeki barışın ve Kıbrıs'ta anayasal hükümetin yeniden kurulması amacıyla görüşmeler 8 Ağustos 1974'te Cenevre'de devam edecektir (Uçarol, 2015, s. 1074 – 1075).”

Bu anlaşma ile 15 Temmuz 1974'te adanın Yunanistan'a bağlanmasına yönelik hareketin amacına ulaşması önlenmiştir. Böylece Türkiye'nin izlemiş olduğu politika başarıya ulaşmıştır. Yapılan başarılı harekât ile Kıbrıs'ta iki ayrı toplumun varlığı resmen kabul edilmiştir. Rumlar tarafından Türkleri hedef alan saldırı ve katliamlar durdurulmuş ve adada yaşayan Türk halkının güvenliği güvence altına alınmıştır (Uçarol, 2015, s. 1075).

Başlangıçta Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında ortaya çıkan Kıbrıs Meselesi zamanla uluslararası bir boyuta ulaşmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs Meselesi'ne dâhil olmasının ana nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

“Ada'nın geçmişte Türk hâkimiyetinde olması, adanın hem Türkiye'nin Akdeniz kıyılarına yakınlığı nedeniyle jeopolitik ve jeostratejik açıdan hem de Lozan Barış Antlaşması'yla kurulan Türk – Yunan dengesi açısından önem arz etmesi, adada önemli büyüklükte bir Türk cemaatinin yaşamakta olması ve bu cemaate karşı zaman zaman girilen baskı ve şiddet içeren eylemlerin varlığıdır (Şener, 2020, s. 274).”

Netice itibariyle Türkiye'nin Kıbrıs Meselesi'ne taraf olması 1955 Londra Konferansı ile başlamış olup daha sonra 1959 Zürih ve Londra Anlaşmalarında yer alan hükümlere imza koymasıyla pekişmiş ve 16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs'ta iki toplumun ortaklığına dayanan bir cumhuriyetin ilan edilmesiyle kesinleşmiştir (Göktepe, t.y., s. 1397).

5.Sonuç

Kıbrıs, jeolojik ve jeostratejik konumu itibariyle büyük bir öneme sahiptir. Akdeniz'in üçüncü büyük adası olması önemini artıran bir diğer etkidir. Bu özelliklerinden dolayı tarihin çeşitli dönemlerinde hâkimiyet mücadelelerine sahne olmuştur. Kıbrıs, Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmeden önce Roma, Yunan, İngiliz, Fenike, Arap gibi milletlerin hâkimiyeti altında bulunmuştur. Osmanlı topraklarına katılmasıyla birlikte batılı güçlerin ilgisi Kıbrıs üzerinde yoğunlaşmıştır ve bu doğrultuda politikalarını şekillendirmişlerdir.

Kıbrıs, İngiltere'nin hâkimiyetine girdikten sonra adada bulunan Rumlar bazı faaliyetlere girişmek suretiyle Yunanistan'a bağlanmak için harekete geçmiştir. Bu durumda Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs Meselesi'nin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kıbrıs Meselesi'nde Türkiye'nin tutumu başlangıçta pasif olarak nitelendirilebilir. Zira Türkiye'nin Kıbrıs Meselesi'nde böyle bir tutum içerisinde bulunmasının birtakım nedenleri vardır. Şüphesiz ki bunlar Türkiye'nin Lozan Antlaşması ile İngiltere'nin Kıbrıs üzerindeki statükocu unsurunu devam ettirmek istemesi ve Sovyet baskısıdır.

Yunanistan Kıbrıs'ı kendisine katmak maksadıyla kampanya başlatmış ve bu konuyu Birleşmiş Milletlere götürmüştür. Adada bulunan Türklerin Rumlar tarafından öldürülmesi mevcut ilişkilerdeki gerginliği daha da arttırmıştır. Akabinde Türkiye ise bu duruma son vermek amacıyla Kıbrıs Barış Harekâtı düzenlemiş ve bu başarılı harekât sonucunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur.

Türkiye'nin Kıbrıs Meselesi'ndeki çözüm odaklı girişimlerine rağmen Yunanistan meseleyi daima uluslararası kuruluşlar aracılığıyla çözme yolunu tercih etmiş ve uzlaşmaz tutumu ile de Kıbrıs bir sorun olarak kalmaya devam etmiştir.

Öte taraftan Doğu Akdeniz'de egemen bir güç olmanın temel unsuru stratejik bir konuma sahip olan Kıbrıs'tan geçmektedir. Doğu Akdeniz bulunduğu konumu itibariyle enerji kaynağı açısından zengin bir bölgedir. Şüphesiz ki bu durum bölgenin stratejik önemini artıran en önemli etkidir. Bundan dolayı yakın dönemde Türkiye tarafından önemli bir adım atılmıştır. Doğu Akdeniz'de bulunan Kıbrıs'ın güney tarafında petrol ve gaz aramalarında kayda değer gelişmeler elde edilmiştir. Yeni keşfedilen enerji kaynakları global güçlerin ilgisini bölgeye çekmiştir. Barbaros Hayrettin Paşa'nın “Denizlere hâkim olan cihana hâkim olur.” sözünden hareketle enerji kaynaklarının hangi ülkenin sınırları içinde olduğu büyük önem arz etmektedir. Bu durum ise uluslararası arenada dengelerin yeniden değişmesini sağlayacağı gibi bir takım sorunları da beraberinde getirecektir.

Türkiye için Kıbrıs'ın önemi yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü adada ki Türklerin haklarına sahip çıkılması, Türkiye'nin güney kanadında asayişin sağlanması ve Ortadoğu'ya adım atılması konusunda Kıbrıs kilit noktadadır. Aynı zamanda Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını koruması açısından Kıbrıs büyük bir öneme sahiptir.

Bu doğrultuda denilebilir ki Kıbrıs hem bölgesel hem de ulusal barış ortamının oluşturulmasında ve Ortadoğu'da istikrarın sağlanması için önemli bir konumdadır. Geçmişte

olduğu gibi günümüzde ve gelecekte de yenedünya düzenin şekillenmesinde belirleyici rol oynayacaktır. Günümüzde güncel bir sorun olarak nitelendirebileceğimiz Kıbrıs Meselesi'ni daha iyi anlamak için Türk – Yunan ilişkilerinin geçmişi iyi bilmek gerekir. Bu suretle çalışmada Kıbrıs'ın önemi, tarihsel gelişimi ve Kıbrıs Meselesi konuları ayrıntıdan kaçınarak ele alınmaya çalışılmıştır.

Kaynaklar

- Acun, F. (2019). Modern Türkiye'nin Dış Politikası. Ahmet Şimşek (Ed.), *Modern Türkiye Tarihi* içinde (1. bs., 212 – 256. ss.). Ankara: Pegem Akademi.
- Armaoğlu, F. (2018). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914 – 1995)*. İstanbul: Kronik.
- Balıkçılıoğlu, E. (2016). Kıbrıs Müzakerelerinde “Taksim” Tartışmaları (1956 – 1959). *Vakanivüs – Uluslararası Tarih Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 30 – 61.
- Değerli, E. (2012). Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950 – 1960). *Gazi Akademik Bakış*, 6(11), 85 – 101.
- Doğan, O. (2008). *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*. Kayseri: Not.
- Dolanbay, H. (2019). 1975 – 1984 Arası Gündem: Kıbrıs Barış Harekâtı ve Türkiye'nin Dış Politikası. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 5(3), 851 – 862.
- Erdoğan, M., ve diğerleri. (2006). *Türk Dış Politikası – I*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Erhan, Ç. (2006). ABD ve NATO ile İlişkiler. Baskın Orhan (Ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* içinde (12. bs., Cilt 1, 522 – 575. ss.). İstanbul: İletişim.
- Fırat, M. (2006). Yunanistan'la İlişkiler. Baskın Orhan (Ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne, Olgular, Belgeler, Yorumlar* içinde (12. bs., Cilt 1, 576 – 614. ss.).
- Göktepe, C. (t.y.). *Kıbrıs Meselesinde Kriz ve Türkiye (1964 – 1974)*. 1397 – 1427. Erişim Adresi:<https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/G%C3%96KTEPE-Cihat-KIBRIS-MESELES%C4%B0%E2%80%99NDE-KR%C4%B0Z-S%C3%96Crec%C4%B0-VE-T%C3%96crk%C4%B0ye-1964-1974.Pdf>
- Gönlübol, M., ve diğerleri.(2014), *Olaylarla Türk Dış Politikası*. Ankara: Siyasal.
- Gülen, A. (2011). İnönü Hükümetlerinin Kıbrıs Politikası (1961 – 1965). *Atatürk Yolu Dergisi*, 13(50), 389 – 428.
- Hürriyet Gazetesi (1966, 13 Ocak). *Johnson Mektubu*, s. 1-7.
- İrkıçatal, E. (2012). İkinci Dünya Savaşı Sonrası İngiltere'nin Ortadoğu Politikaları İçin Kıbrıs'ın Stratejik Önemi ve Kıbrıs Meselesinin Ortaya Çıkışı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 31 – 59.
- İzgi, R.A. (2007). *Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'ye Uygulanan Silah Ambargosu ve Sonuçları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keser, U. (2006). Kıbrıs'ın Stratejik Önemi Bağlamında Adada Askeri Faaliyetler ve İlgili Tarafların Askeri Gücü. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2(3), 115 – 117.
- Keser, U.(2012a). Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül Olaylarına Kesitsel Bir Bakış. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12(25), 181 – 226.
- Keser, U.(2012b). Kıbrıs'ta 21 Aralık 1963 Kanlı Noel ve Kızılay. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12(24), 255 – 304.
- Özersay, K. (2009). *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal İnceleme*. Çağrı Erhan (Ed.). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Sönmezoğlu, F. (2011). Kıbrıs Sorunu ve Birleşmiş Milletler 1954 – 1975. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 38(3-4), 223 – 255.

- Şener, B. (2020). 1967 Kıbrıs Krizi'nde Siyasi, Askeri ve Hukuki Boyutlarıyla Türkiye'nin Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmalar Dergisi*, 16(31), 272 – 304.
- Taşkın, Ç. & Tuncel, C. (2017). Kıbrıs Türk Milli Mücadelesinde Erenköy Direnişi: Bir Sözlü Tarih Çalışması. *Uludağ Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(33), 555 – 586.
- Uçarol, R. (2015). *Siyasi Tarih (1789 – 2014)*. İstanbul: Der.
- Vatansever, A. (2010). Kıbrıs Sorununun Tarihsel Gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 12 Özel Sayı, 1487 – 1530.
- Yıldırım, M. (2004). *Bütün Yönleriyle 1974 Kıbrıs Harekâtı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, H.(2017). Kıbrıs Barış Harekâtı ve Sonuçları. *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 87 – 98.